

สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ในตำบลมหาโพธิ อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์

Rights to the Allocation of Water Resources for Agricultural Purposes in
Maha Pho Subdistrict, Kao Liao District, Nakhon Sawan Province, Based on
the Principles of Ditthadhammakattha Benefits

ประทีป ยิ้มแพร่¹ และอัครเดช พรหมกัลป์²

Pratheep Yimprae and Akaradecha Brahmakappa

Received: July 31, 2025

Revised: September 29, 2025

Accepted: October 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์กับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตร และ 3) เสนอแนวทางในการส่งเสริมการใช้สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ใช้แบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจากผู้ใช้น้ำในบึงหลวง จำนวน 157 คน คำนวณจากสูตรของทาโร ยามาเนะ ใช้แบบสอบถามที่ค่าความเชื่อมั่น 0.974 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วน

¹ กรมการปกครอง; Department Of Provincial Administration

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Pratheep.journal@gmail.com, Tel. 084-8217032

เปรียบเทียบมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 รูป/คน ใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.55 และระดับสิทธิในการจัดสรรทรัพยากรตามแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม ตามกติกาของ Elinor Ostrom โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.55 2) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ กับ สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตร โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ (0.01) โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวกหรือความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้ายตามกันเป็นคู่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($r=0.888$) และ 3) แนวทางในการส่งเสริมการใช้สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตร พบว่า 3.1) สมาชิกต้องเข้าใจ กฎ กติกา และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน 3.2) เมื่อเกิดปัญหา ควรประชุมและเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น 3.3) การมีประธานและโครงสร้างกลุ่มช่วยจัดการปัญหาและสร้างความเท่าเทียม 3.4) หน่วยงานรัฐควรสนับสนุนการเข้าถึงน้ำของเกษตรกรอย่างเต็มที่ และ 3.5) เกษตรกรต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของรัฐเพื่อให้การบริหารจัดการน้ำมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: จัดสรรผลประโยชน์, น้ำเพื่อการเกษตร, สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์, หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์

Abstract

This research article aimed to: 1) study the rights to the allocation of water resources for agricultural purposes in Maha Pho Subdistrict, Kao Liao District, Nakhon Sawan Province, based on the principles of Ditthadhammikattā benefits; 2) examine the relationship between the principles of Ditthadhammikattā benefits and the rights to the allocation of water resources for agricultural purposes; and (3) propose

Research Article

guidelines for promoting the exercise of such rights. The study employed a mixed-methods research design. For the quantitative component, the sample group consisted of 157 water users from Bueng Luang, determined using Taro Yamane's formula. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.974. Statistical methods used in the analysis included percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient. The qualitative component involved in-depth interviews with 16 key informants, and the data were analyzed using descriptive content analysis. The research findings revealed that: (1) the overall level of rights to the allocation of water resources for agricultural purposes in Maha Pho Subdistrict, Kao Liao District, Nakhon Sawan Province, based on the principles of Ditthadhammikattha benefits, was high, with a mean score of 4.13 (S.D. = 0.55); and (2) the level of rights to resource allocation following Elinor Ostrom's principles of common resource management was also high, with a mean score of 3.90 (S.D. = 0.55). The analysis of the relationship between the principles of Ditthadhammikattha benefits and the rights to the allocation of water resources for agricultural purposes indicated a statistically significant positive correlation at the 0.01 level. The relationship was positive and consistent in the same direction, with a very high overall correlation ($r = 0.888$). The proposed guidelines for promoting the exercise of rights in the allocation of water resources for agricultural purposes are as follows: (1) community members should understand and adhere to shared rules, regulations, and practices; (2) when problems arise, meetings should be held to allow all members to express their opinions; (3) the presence of a group leader and an organized group structure helps manage issues and ensures fairness; (4) government agencies should fully support farmers' access to water; and (5) farmers should

comply with government regulations to ensure effective water resource management.

Keywords: Benefit Allocation; Water for Agricultural Purposes; Rights in Benefit Allocation; Principles of Dittthadhammikattha Benefits

บทนำ

ความเป็น “สิทธิชุมชน” ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา ล้วนให้ความสำคัญในเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่ง “สิทธิชุมชน” เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและครอบคลุมถึง “การจัดสรรทรัพยากรน้ำ” โดยอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิทธิในการจัดสรรทรัพยากรตามแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรร่วมตามกติกาของ Elinor Ostrom ที่ระบุว่าสิทธิในการจัดสรรทรัพยากรตามแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรร่วมมีดังนี้ 1) สิทธิในการเข้าใช้ทรัพยากร (Access) 2) สิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร (Withdrawal) 3) สิทธิในการจัดการ (Management) คือ สิทธิที่อนุญาตให้ผู้มีสิทธิสามารถปรับเปลี่ยนสภาพของระบบทรัพยากรได้รวมถึงกำหนดรูปแบบการใช้ทรัพยากรด้วย และ 4) สิทธิในการกีดกัน (Exclusion) คือ สิทธิที่กำหนดว่าใครสามารถเข้าใช้ประโยชน์จากระบบทรัพยากรได้หรือไม่ได้ และ 5) สิทธิในการขายหรือไยืมสิทธิทั้ง 4 ประเภทก่อนหน้านี้ ซึ่งสิทธิชุมชนในการจัดสรรทรัพยากรน้ำนับเป็นประเด็นสำคัญที่พลเมืองต้องตระหนักในสิทธิของการเข้าถึงทรัพยากรน้ำและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ โดยปรากฏการณ์ในระดับสากล พบว่า องค์การสหประชาชาติได้ยกประเด็นเรื่องสิทธิในน้ำขึ้นมาเป็นวาระสำคัญตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 ในการประชุม United Nations Water Conference in Mar del Plata ณ ประเทศอาร์เจนตินา (United Nations Division for Economic and Social Information, 1977)

สำหรับประเทศไทยก็ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมนับตั้งแต่เริ่มมีรัฐธรรมนูญฉบับปี พุทธศักราช 2540 ได้ระบุคำว่า “สิทธิในน้ำ” หมายถึง หลักเกณฑ์ในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำสาธารณะ โดยระบุให้เห็นว่า ทรัพยากรน้ำสาธารณะเป็นของ

ส่วนรวม บุคคลมีสิทธิใช้หรือเก็บกักน้ำได้เท่าที่จำเป็นแก่ประโยชน์ในกิจกรรมหรือในที่ดินของตน โดยไม่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่บุคคลอื่นซึ่งอาจใช้น้ำนั้น (ศิริชนก วิริยะเกื้อกูล, 2560) และ “สิทธิชุมชน” อันนับเป็นคำที่เกิดใหม่มาพร้อมกับกระบวนการมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญของไทยเมื่อปี พ.ศ. 2540 และกระบวนการสร้างความหมายว่า “ทรัพยากรน้ำ” เป็นของประชาชนและชุมชนจึงนับเป็นการสร้างอัตลักษณ์ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ด้วยองค์ความรู้ กระบวนการ และความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำตามภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น (ชาติชาย วิริยะเจริญกิจ และสุรัสวดี แสนสุข, 2560) โดยที่ทรัพยากรน้ำ ถือว่า มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนอีกทั้งยังสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ที่ผ่านมามีประเทศไทยเกิดภัยพิบัติด้านน้ำอยู่บ่อยครั้ง อันมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และจากฝีมือมนุษย์สร้างความเสียหายต่อประชาชน และระบบเศรษฐกิจที่มีทั้งพื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม ระดับความรุนแรงอาจจะต้องคำนวณจากความสัมพันธ์ของปริมาณน้ำต้นทุน (Supply) ได้แก่ ปริมาณน้ำฝน ระบบน้ำผิวดิน ระบบน้ำใต้ดิน และปริมาณ ความต้องการการใช้น้ำ (Demand) ได้แก่ ภาคอุปโภคบริโภค ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งการรักษาบริบทนิเวศน์ เป็นต้น (ปิยนุช สถาวร, 2564)

อำเภอแก้งะเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำปิงทางทิศตะวันตกและคลองแก้งะเลี้ยว รวมทั้งบ่อบาดาล บ่อเจาะ บ่อน้ำตื้น สระน้ำ และลำเหมือง สำหรับตำบลมหาโพธิ แหล่งน้ำที่สำคัญประกอบด้วยแม่น้ำปิง คลองส่งน้ำหลายสาย บ่อบาดาล และบึงหลวง ซึ่งนับเป็นแหล่งน้ำหลักของชุมชนที่ประชาชนใช้ประโยชน์ทั้งด้านอุปโภคและบริโภค โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ 5 หมู่บ้านของตำบลมหาโพธิ ที่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรน้ำจากบึงหลวงในการเพาะปลูกพืชที่ต้องการน้ำในปริมาณสูง เช่น ข้าว มะลิ ไม้ผล และพืชผัก จากข้อมูลการสำรวจพบว่าเกษตรกรมีการใช้น้ำเฉลี่ยประมาณ 1,200 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ รวมพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดประมาณ 1,500 ไร่ ขณะที่บึงหลวงมีปริมาตรกักเก็บน้ำเพียง 273,853.40 ลูกบาศก์เมตร ส่งผลให้เกิดปัญหาการจัดสรรน้ำที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการทางการเกษตร

อย่างไรก็ตาม ในระดับพื้นที่ได้มีการจัดตั้ง “กลุ่มผู้ใช้น้ำบึงหลวง” ขึ้นเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการน้ำให้เกิดความเพียงพอและเป็นธรรมต่อสมาชิกในชุมชน แม้ว่าจะมีความพยายามใน

การจัดการอย่างเป็นระบบ แต่ก็ยังคงประสบปัญหาทรัพยากรน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการ โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งที่เกษตรกรจำเป็นต้องมีการกำหนดลำดับคิวในการใช้น้ำ ซึ่งหากไม่สามารถเข้าถึงน้ำได้ทันเวลา ย่อมส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร และก่อให้เกิดความเสียหายต่อรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว และมีความประสงค์ที่จะศึกษาหาแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมและประยุกต์ใช้สิทธิของชุมชนในการจัดสรรผลประโยชน์ด้านน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ เนื่องจากการจัดการน้ำที่ไม่สมดุลอาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมและความขัดแย้งภายในชุมชน ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงยึดหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ และหลักการจัดการทรัพยากรร่วมตามกติกาของ Elinor Ostrom เป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบการใช้สิทธิอย่างเหมาะสม เป็นธรรม และยั่งยืน นอกจากนี้ การวิจัยยังมุ่งเน้นที่จะสะท้อนบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมกำหนดกติกาและแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำ ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐในด้านการกำกับดูแลและสนับสนุน เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ อันจะนำไปสู่การลดความขัดแย้ง เสริมสร้างความเข้าใจร่วม และเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1 เพื่อศึกษาสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์
- 2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์กับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์
- 3 เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการใช้สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ์ และหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ โดยมีตัวแปรต้น และตัวแปรตามดังต่อไปนี้

1) ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ ประกอบด้วย 1.1) อนุฐานสัมปทา (การสวดส้อง ตรวจตรา หออุบายวิธี สามารถจัดการกับปัญหาการบริหารจัดการน้ำ) 1.2) อารักขสัมปทา (การรู้จักใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด) 1.3) กัลยาณมิตตตา (สมาชิกผู้ใช้น้ำทุกคนล้วนคำนึงถึงข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา) และ 1.4) สมชีวิตา (การใช้ทรัพยากรน้ำด้วยความเป็นอยู่พอดี)

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ สิทธิในการจัดสรรทรัพยากรตามแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรตามแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรร่วม ตามมติสภาของ Elinor Ostrom ได้แก่ 2.1) สิทธิในการเข้าใช้ทรัพยากร 2.2) สิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร 2.3) สิทธิในการจัดการ 2.4) สิทธิในการกีดกัน และ 2.5) สิทธิในการขายหรือให้ยืม

2. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ กับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ในตำบลมหาโพธิ์ อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ โดยศึกษาได้มาจากผู้ใช้น้ำในบึงหลวง ตำบลมหาโพธิ์ อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 157 คน ที่ได้จากสูตรของทาโร ยามาเน (Yamane, 1967) จากผู้ใช้น้ำในบึงหลวง ทั้งหมด รวมจำนวน 256 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม ที่มีความเชื่อมั่นค่าความเชื่อมั่น 0.974 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deflection สำหรับการทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) โดยกำหนดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

ได้แก่ พระสงฆ์, ผู้แทนผู้นำท้องถิ่น, ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำ, ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ และผู้แทนประชาชน เพื่อรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริงที่ชัดเจนสามารถอธิบายเสริมสนับสนุนข้อโต้แย้งต่าง ๆ และเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจ รวมถึงการเสนอแนะข้อคิดเห็นในประเด็นที่มีข้อขัดแย้งหรือเห็นควรเพิ่มเติมความรู้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นโดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 16 รูป/คน จำแนกเป็น 5 กลุ่ม สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล ประโยชน์ พบว่า

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 71.3 อายุของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 53.5 การศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา / ปวช. จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 38.9 และรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ 10,001-13,000 บาท จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 38.9

ตารางที่ 1 ระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล ประโยชน์ โดยภาพรวม

(n = 157)

ข้อ	สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล ประโยชน์	ระดับความเห็น		การแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	อุปกรณ์สัมปทา (การสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดการกับปัญหาการบริหารจัดการน้ำ)	4.18	0.61	มาก
2.	อารักขสัมปทา (การรู้จักใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด)	4.09	0.58	มาก

ข้อ	สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขต ตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ ตาม หลักสิทธิชุมชนมิกัดละประโยชน์	ระดับความเห็น		การ แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
3.	กัลยาณมิตตดา (สมาชิกผู้ใช้น้ำทุกคนล้วนคำนึงถึงข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา)	4.15	0.61	มาก
4.	สมชีวิดา (การใช้ทรัพยากรน้ำด้วยความเป็นอยู่พอดี)	4.09	0.59	มาก
รวมเฉลี่ย		4.13	0.55	มาก

จากตาราง 1 พบว่า สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรใน เขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักสิทธิชุมชนมิกัดละประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.55

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรใน เขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักสิทธิชุมชนมิกัดละประโยชน์ ที่มากที่สุดอยู่ที่ ด้านอุฏฐานสัมปทา (การสอดส่อง ตรวจสอบ ทหาบายวิธี สามารถจัดการกับปัญหาการบริหารจัดการน้ำ) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.18$ รองลงมาอยู่ที่ด้านกัลยาณมิตตดา (สมาชิกผู้ใช้น้ำทุกคนล้วนคำนึงถึงข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.15$ และด้านที่มีระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรใน เขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักสิทธิชุมชนมิกัดละประโยชน์ที่ต่ำที่สุดอยู่ที่ด้านอารักขสัมปทา (การรู้จักใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด) และด้านสมชีวิดา (การใช้ทรัพยากรน้ำด้วยความเป็นอยู่พอดี) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 4.09$ ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 2 ระดับสิทธิในการจัดสรรทรัพยากรตามแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรตามแนวทางบริหารจัดการ
ทรัพยากรร่วม ตามกติกาของ Elinor Ostrom โดยภาพรวม

(n = 157)

ข้อ	สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตร	ระดับความเห็น		การแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	สิทธิในการเข้าใช้ทรัพยากร (การคัดกรองบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำในบึงหลวง)	4.02	0.59	มาก
2.	สิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร (วัตถุประสงค์ของสมาชิกกลุ่มในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในบึงหลวง)	3.96	0.68	มาก
3.	สิทธิในการจัดการ (การตั้งเป้าประสงค์ และการวางแผนงานของกลุ่ม)	4.05	0.61	มาก
4.	สิทธิในการกีดกัน (กลุ่มผู้ใช้น้ำมีอำนาจในการจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรน้ำในบึงหลวง หรือมีสิทธิให้ผู้ใดผู้หนึ่งไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรน้ำได้)	4.11	0.60	มาก
5.	สิทธิในการขายหรือให้ยืมสิทธิทั้ง ๔ ประเภทก่อนหน้านี้ (สมาชิกผู้ใช้น้ำมีอำนาจในการแบ่งปันทรัพยากรน้ำให้กับเพื่อนสมาชิกผู้ใช้น้ำ หรือสละสิทธิการใช้น้ำให้กับบุคคลอื่น)	4.02	0.60	มาก
รวมเฉลี่ย		4.05	0.55	มาก

จากตาราง 2 พบว่า ระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.55

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ ที่มากที่สุดอยู่ที่ด้านสิทธิในการกีดกัน (กลุ่มผู้ใช้น้ำมีอำนาจในการจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรน้ำในบึงหลวง หรือมีสิทธิให้ผู้ใดผู้หนึ่งไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรน้ำได้) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.11$ รองลงมาอยู่ที่ด้าน

สิทธิในการจัดการ (การตั้งเป้าประสงค์ และการวางแผนงานของกลุ่ม) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ด้านละ $\bar{X} = 4.04$ และด้านสิทธิในการเข้าใช้ทรัพยากร (การคัดกรองบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม ผู้ใช้น้ำในบึงหลวง) และด้านสิทธิในการขายหรือให้ยืมสิทธิทั้ง 4 ประเภทก่อนหน้านี้ (สมาชิกผู้ใช้น้ำมีอำนาจในการแบ่งปันทรัพยากรน้ำให้กับเพื่อนสมาชิกผู้ใช้น้ำ หรือสละสิทธิการใช้น้ำให้กับบุคคลอื่น) ทั้งสองด้านอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ด้านละ $\bar{X} = 4.02$ ส่วนด้านที่มีระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพง จังหวัดนครสวรรค์ ที่ต่ำที่สุดอยู่ที่ด้านสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร (วัตถุประสงค์ของสมาชิกกลุ่มในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในบึงหลวง) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 3.96$ เป็นลำดับสุดท้ายของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม

2 การวิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวกหรือความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้ายตามกันเป็นคู่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก Pearson Correlation (r) (0.888**) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า คู่ของด้านสมชีวิตา (การใช้ทรัพยากรน้ำด้วยความเป็นอยู่พอดี) (X_4) กับด้านสิทธิในการเข้าใช้ทรัพยากร (Y_1) มีค่าความสัมพันธ์สูงที่สุด ($r = 0.882^{**}$) รองลงมาได้แก่ คู่ของด้านสมชีวิตา (การใช้ทรัพยากรน้ำด้วยความเป็นอยู่พอดี) (X_4) กับด้านสิทธิในการจัดการ (Y_3) มีค่าความสัมพันธ์อยู่ที่ $r = 0.848^{**}$ และน้อยที่สุด ได้แก่ คู่ของด้านอุฏฐานสัมปทา (การสวดส้อง ตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดการกับปัญหาการบริหารจัดการน้ำ) (X_1) กับด้านสิทธิในการกีดกัน (Y_4) มีค่าความสัมพันธ์อยู่ที่ $r = 0.623^{**}$

3. แนวทางในการส่งเสริมการใช้สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิอำเภอกำแพง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า 1) การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกผู้ใช้น้ำ โดยก่อนการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ เกษตรกรควรได้รับการชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติร่วมกันอย่างชัดเจน เพื่อให้การบริหารจัดการน้ำดำเนินไปในทิศทางเดียวกันและลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น 2) การประชุมและการมีส่วนร่วมของสมาชิกซึ่งเมื่อเกิดปัญหาด้านการจัดสรรน้ำ ควรมีการจัดประชุมอย่างเป็นระบบ เพื่อเปิดโอกาส

ให้สมาชิกทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็น เสนอแนวทางแก้ไข และร่วมกันกำหนดแผนงาน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน 3) การกำหนดสิทธิและความเป็นธรรมในการเข้าถึงน้ำโดยทรัพยากรน้ำในบึงหลวงถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ทุกคนในตำบลมหาโพธิมีสิทธิเข้าถึง แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องและความเป็นธรรม โดยการกำหนดสิทธิการใช้น้ำควรอ้างอิงตามกฎเกณฑ์ที่ทุกฝ่ายยอมรับ เพื่อป้องกันการผูกขาดและความไม่เท่าเทียม 4) การมีองค์การการบริหารจัดการที่เป็นทางการ กล่าวคือ กลุ่มผู้ใช้น้ำในบึงหลวงมีการจัดการกลุ่มที่เป็นทางการมีประธานและคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ชัดเจนจะช่วยสร้างระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สมาชิกสามารถร้องเรียนหรือเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาผ่านช่องทางที่เป็นทางการได้ ทำให้การจัดการน้ำมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ 5) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งน้ำของเกษตรกร ทั้งในด้านงบประมาณ เทคโนโลยี และองค์ความรู้ ตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขการใช้น้ำที่เหมาะสมในช่วงฤดูแล้งหรือในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยง เช่น การออกประกาศเตือนภัยหรือข้อกำหนดในการชะลอการทำการเกษตรบางชนิด และ 6) การสร้างระบบบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน พบว่า เมื่อเกษตรกรและประชาชนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดโดยหน่วยงานภาครัฐ การจัดสรรน้ำจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดความสูญเสียและเพิ่มความมั่นคงในการผลิตทางการเกษตร ทั้งยังช่วยสร้างความยั่งยืนของทรัพยากรน้ำในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

ระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ด้านสิทธิในการกีดกัน (กลุ่มผู้ใช้น้ำมีอำนาจในการจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรน้ำในบึงหลวง หรือมีสิทธิให้ผู้ใดผู้หนึ่งไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรน้ำได้) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ถ้ามีการละเมิดหรือไม่ทำตามกฎกติกาที่วางไว้เพื่อนสมาชิกทุกคนสามารถตักเตือนซึ่งกันและกันได้ แต่ถ้าตักเตือนแล้วยังเกิดปัญหาเดิม ๆ หรือไม่ยอมแก้ไขในการกระทำดังกล่าว เพื่อนสมาชิกสามารถร้องเรียนถึงหัวหน้าสายน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและถ้าปัญหายังไม่ได้รับการปรับปรุงหรือถูกแก้ไขอีกทางกลุ่มจะมีการจัดประชุมหรือประชาคมร่วมกันแสดงความคิดเห็น

คิดเห็นเพื่อชี้ขาดในการกระทำของบุคคลดังกล่าว ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการรักษาสีทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำของตัวบุคคลนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุริยัน กิตติยุทธพันธ์ และสุพล อิงประสาร (2559) พบว่า ควรให้สิทธิของบุคคลหลายคนที่มีความเดือดร้อนหรือเสียหายเหมือนกันร่วมกันฟ้องคดีเพื่อความสะดวกและรวดเร็ว ปัญหานี้เป็นปัญหาหลักในการใช้สิทธิในการฟ้องคดีเพื่อปกป้องสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่เป็นสิ่งที่ชุมชนถือครองร่วมกันและมีการจัดการและกำกับดูแล รวมถึงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำเนินชีวิตของประชาชนภายในชุมชน และควรมีบทบัญญัติกฎหมายสารบัญญัติรองรับสิทธิชุมชน ทั้งสิทธิในการฟ้องร้องสอดและรับรองสถานะหรือ ตัวตนของชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติได้จริง

ระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ด้านสิทธิในการจัดการ (การตั้งเป้าประสงค์ และการวางแผนงานของกลุ่ม) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการสร้างกฎกติกาหรือแนวทางปฏิบัติร่วมกัน มีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำของกลุ่มในแต่ละปีให้เพียงพอต่อความต้องการและเป็นไปด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกันในหมู่เพื่อนสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยศ สันตสมบัติ (2547) พบว่า สมาชิกของชุมชนทุกคนจะมีสิทธิตามธรรมชาติในการใช้ทรัพยากรส่วนรวมแต่ชุมชนก็สามารถออกกฎเกณฑ์โดยคำนึงถึง ความเป็นธรรมทางสังคมเป็นสำคัญ สมาชิกทุกคนมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรส่วนรวม แต่สิทธิการใช้ยังถูกกำหนดด้วยความยั่งยืนหรือความเป็นธรรมต่อระบบนิเวศด้วย

ระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ด้านสิทธิในการเข้าใช้ทรัพยากร (การคัดกรองบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำในบึงหลวง) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บึงหลวงเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่ตำบลมหาโพธิโดยมีกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นผู้ดูแล ทำนุบำรุงบึงดังกล่าว ซึ่งสมาชิกผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ตำบลมหาโพธิ มีพื้นที่การทำไร่-ทำนาอยู่ในตำบล และเป็นผู้ใช้ทรัพยากรน้ำโดยตรงจึงมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอานันท์ กาญจนพันธ์ (2542) พบว่า สิทธิชุมชนเป็นสิทธิร่วมเหนือทรัพย์สินของชุมชน สมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่

ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น จึงมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์สิทธิชุมชนให้มีความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

ระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ด้านสิทธิในการขายหรือให้ยืมสิทธิทั้ง 4 ประเภทก่อนหน้านี้ (สมาชิกผู้ใช้น้ำมีอำนาจในการแบ่งปันทรัพยากรน้ำให้กับเพื่อนสมาชิกผู้ใช้น้ำ หรือสละสิทธิการใช้น้ำให้กับบุคคลอื่น) อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การใช้ทรัพยากรน้ำในบึงหลวงขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ และกติกาของกลุ่มที่ทำร่วมกัน สมาชิกภายในกลุ่มสามารถแบ่งปันทรัพยากรน้ำให้กับทุกคนได้ ในกรณีที่กักเก็บน้ำได้เพียงพอต่อความต้องการแล้ว สามารถสละสิทธิการใช้น้ำให้กับบุคคลอื่นได้ในกรณีที่ท่านงดทำการเกษตรในรอบนี้ และเมื่อบุคคลใดคนหนึ่งในกลุ่มผู้ใช้น้ำมีการละเมิด หรือทำผิดกฎกติกาทางกลุ่มจะมีการเรียกตักเตือนเพื่อไม่ให้กระทำผิดอีก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และชัยณรงค์ เครือนวน (2562) พบว่า ทำให้เห็นว่าชุมชนสามารถอ้างอิงหลักสิทธิชุมชน เพื่อกำหนดกติกาหรือสร้างข้อตกลงร่วม เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นได้ ซึ่งนัยยะของสิทธิชุมชน เปรียบเสมือนอำนาจที่ชุมชนมีเหนือปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกของชุมชนนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้กติกาหรือข้อตกลงร่วมที่ถูกกำหนดขึ้นโดยชุมชน จึงมีผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของสมาชิกชุมชนกลุ่มต่าง ๆ โดยพฤติกรรมการภายใต้หลักสิทธิชุมชนครั้งนี้จากการได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เนื่องจากความมั่นคงของทรัพยากรเปรียบเสมือนหลักประกันในการดำเนินชีวิต หรือหากชุมชนสามารถรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมและธำรงความเป็นชุมชนเอาไว้ได้ จะมีผลต่อการยอมรับ การเคารพข้อตกลงร่วม และจะทำให้มาตรการทางสังคมที่ถูกนำมาใช้เพื่อกำกับ ควบคุม พฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมีประสิทธิภาพ

ระดับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ด้านสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร (วัตถุประสงค์ของสมาชิกกลุ่มในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในบึงหลวง อยู่ในระดับมาก ประชาชนมีการใช้ทรัพยากรบึงหลวงเป็นมุมกว้าง เนื่องด้วยการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งการทำนา และการทำไร่ ส่งผลให้ต้องมีการใช้ทรัพยากรบึงหลวงอย่าง

ต่อเนื่อง จึงทำให้ประชาชน มีการดูแลให้ทรัพยากรมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิมรดา มณีอินทร์ (2558) พบว่า การให้ชุมชนเป็นผู้รักษาดูแล เมื่อชุมชนนั้นเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เขาก็จะดูแล จัดการและแบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด หลายกรณีชุมชนสามารถทำได้ ดีกว่าให้รัฐหรือเอกชน อีกทั้งทำให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่ส่วนรวมได้เพราะชุมชนมีบรรทัดฐาน ร่วมกันในการที่จะกำหนดพฤติกรรมของคนในชุมชนว่าควรจะทำที่จำเป็น

ขณะที่แนวทางในการส่งเสริมการใช้สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ์อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล ประโยชน์ ก่อนที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ผู้ใช้น้ำควรทราบและเข้าใจถึงกฎกติกา แนวทางปฏิบัติร่วมกัน เพื่อสิทธิที่ทุกคนได้รับจะมีความเสมอภาค และเท่าเทียมกัน ไม่ละเมิดสิทธิซึ่งกันและกัน มีการจัดประชุมหรือจัดทำแผนงานเพื่อหาแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับการดำเนินงาน ปฏิบัติ ควรมีการชุดคลองหรือจัดทำแหล่งน้ำให้เข้าถึงในพื้นที่เกษตรกรรม และมีการจัดสรรน้ำในรูปแบบเดิมการบริหารจัดการน้ำในบึงหลวงจะไม่มีผลกระทบหรือปัญหาใด ๆ ที่ตามมา และสำหรับกลุ่มผู้ใช้น้ำ การมีประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีการจัดรูปแบบของกลุ่มที่เป็นทางการเมื่อเกิดปัญหาหรือผลกระทบใด ๆ ทุกคนสามารถร้องเรียนหรือหาหนทางในการแก้ไขปัญหาได้ และในกรณีที่หน่วยงานภาครัฐได้สนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรน้ำของเกษตรกรอย่างเต็มที่ ทางกรมชลประทาน พร้อมแก้ไขปัญหาเบื้องต้นให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรทัย อินตะไชยวงศ์ (2560) พบว่า แนวคิดการจัดการแนวคิดการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชนในประเทศไทย มีแนวคิดระบบทรัพยากรร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อยู่ภายใต้การจัดการร่วมกันของชุมชน ที่เข้ามาควบคุมการใช้ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของชุมชน และทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาในการจัดการทรัพยากรชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “สิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล” ผู้วิจัยขอเสนอ องค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัยสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล

สิทธิในการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์เรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในเขตตำบลมหาโพธิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 พบว่า สิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เป็นสิทธิที่ได้รับการส่งเสริมมากที่สุด เนื่องจาก 1) เกษตรกรใช้ประโยชน์จากน้ำใน บึงหลวง เพื่อการเพาะปลูก โดยมีการกำหนดขอบเขตของทรัพยากรและผู้ใช้ชัดเจน 2) กลุ่มผู้ใช้น้ำมีการสำรวจความต้องการน้ำของแต่ละครัวเรือน เพื่อจัดสรรน้ำให้เพียงพอและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด สิทธิด้านต่อมาที่ได้รับการส่งเสริม คือ สิทธิในการเข้าใช้ทรัพยากร เนื่องจากกลุ่มผู้ใช้น้ำมีการดำเนินการผ่านระบบคัดกรองบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อสร้างความมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบร่วมกัน สิทธิในการขายหรือให้ยืมสิทธิ เนื่องจาก สมาชิกสามารถแบ่งปันสิทธิในการใช้น้ำแก่เพื่อนสมาชิก หรือโอนสิทธิให้บุคคลอื่นได้ สะท้อนถึงความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ สิทธิในการจัดการ เนื่องจาก 1) กลุ่มผู้ใช้น้ำมีการตั้งเป้าหมาย วางแผนงาน และกำหนดกติกาการใช้น้ำร่วมกัน และ 2) เมื่อเกิดข้อขัดแย้ง มีการใช้กลไกการเจรจา การตกลง และการประชาคมเพื่อหาทางออกที่เป็นธรรม และสิทธิที่ได้รับการส่งเสริมน้อยที่สุด คือ สิทธิในการกีดกัน เนื่องจากทุกคนตระหนักว่าน้ำในบึงหลวงเป็นทรัพยากรร่วมของชุมชน มิใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

นอกจากนี้ การจัดสรรน้ำยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของ หลักสมชีวิตา (การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง) ได้แก่ ผู้ใช้น้ำบึงหลวงมีการบริหารจัดการดังต่อไปนี้ 1) มีการแบ่งน้ำให้ผู้ที่อยู่ปลายคลอง ก่อนต้นคลอง 2) การลดการกักตุนน้ำเกินความจำเป็นการปลูกพืชใช้น้ำน้อยในฤดูแล้ง 3) มีการร่วมกันดูแลป้องกันการสูญเสีย น้ำ เช่น การรั่วซึมของคันคลองและปัญหาตื้นเขิน

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการสิทธิในการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในตำบลมหาโพธิ มีลักษณะเด่นคือ ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และการประนีประนอม อันสอดคล้องกับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ โดยเฉพาะในข้อของหลักสมชีวิตา ส่งผลให้ชุมชนสามารถจัดสรรทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรร่วม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรส่งเจ้าหน้าที่มาดูแลอย่างสม่ำเสมอ และมีการแก้ปัญหาหรือชี้แจงให้กับประชาชนได้อย่างทันทั่วถึง เพื่อป้องกันปัญหากันระหว่างประชาชน
2. ภาครัฐควรมีนโยบายจัดตั้งกลุ่มองค์กรที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยมีการประสานงานดูแลระหว่างภาครัฐและประชาชน
3. ภาครัฐควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนให้กับผู้ใช้น้ำ เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกถึง การใช้งานและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านสิทธิในการเข้าใช้ทรัพยากร ภาครัฐหรืออบต. ควรส่งเสริมการชี้แจงเกี่ยวกับกฎกติกา แนวทางปฏิบัติร่วมกัน บอกแนวทางการจัดประชุมหรือจัดทำแผนงานเพื่อหาแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับการดำเนินงานปฏิบัติ เพื่อสิทธิที่ทุกคนได้รับจะมีความเสมอภาค และป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในภายภาคหน้า
2. ด้านสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ควรส่งเสริมให้ผู้ใช้น้ำใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า และใช้อย่างพอดีและจำเป็น โดยต้องคำนึงถึงผลกระทบต่ออนาคต
3. ด้านสิทธิในการจัดการ ภาครัฐควรทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและร่วมแก้ไขกับกลุ่มผู้ใช้น้ำ
4. ด้านสิทธิในการกีดกัน กลุ่มผู้ใช้น้ำต้องคอยตรวจสอบการปฏิบัติตามกEของสมาชิกผู้ใช้น้ำให้เป็นไปตามกฎอย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันผู้ใช้น้ำที่ละเมิดกฎของกลุ่มผู้ใช้น้ำ
5. ด้านสิทธิในการขายหรือให้ยืมสิทธิทั้ง 4 กลุ่มของผู้ใช้น้ำควรร่วมมือกับภาครัฐ ในการตั้งบทลงโทษของการละเมิดสิทธิ์ให้ครอบคลุมและมีบทลงโทษที่จริงจัง เพื่อการป้องกันการเกิดปัญหาในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ชาติชาย วิริยะเจริญกิจ และสุรัสวดี แสนสุข. (2560). การรับรองสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. ใน *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 1 “นวัตกรรมสร้างสรรค์สู่การพัฒนาสู่สังคมที่ยั่งยืนไทยแลนด์ 4.0”*. (น. 116-125). มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ปิยบุษ สถาวร. (2564). *การบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการในสภาวะวิกฤตภัยแล้ง : กรณีศึกษาจังหวัดระยอง*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และณรงค์ เครือนวน. (2562). สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น หลักคิดและความเป็นจริงทางสังคม: กรณีศึกษาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 11(3), 39-63.
- พิมรดา มณีอินทร์. (2558). *สิทธิชุมชนในการจัดการป่าชุมชน: ศึกษากรณีป่าชุมชนบ้านโนนตูมถาวร อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2547). *นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน*. บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.
- ศิริชนก วิริยะเกื้อกูล. (2560) *กฎหมายว่าด้วยการจัดการทรัพยากรน้ำ*. https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=42028&filename=house2558_2
- สุริยัน กิตติยุทธพันธ์ และสุพล อิงประสาร. (2559). ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิชุมชนในคดีปกครอง. *สัปดาห์: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 22(3), 1-8.
- อรทัย อินตะไชยวงศ์. (2560). สิทธิชุมชน ในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. *วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น*, 1(1), 171-193.

อนันต์ กาญจนพันธุ์. (2542). *สิทธิการเข้าถึงทรัพยากร*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

United Nations Division for Economic and Social Information. (1977). "Mar del Plata action plan," *In. Report of The United Nations Water Conference, adopted by United Nations*. (pp. 7-14). Mar del Plata.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis*. (2nd ed.). Harper & Row.